

gag er den variation over et ældre *Lucille Ball*-gag, der er højdepunktet i skildringen af sportsmanden: forsøg på flækning af to træklodser med karateslag. Her trækkes scenen ud med en tilsyneladende foragt for begrebet timing, der klippes langsomt og omhyggeligt i bevidstheden om, at vi tilskuere på forhånd kender resultatet; det gælder kun om at pirre os, at spænde vor forventning en anelse mere, end nogen anden har povet. Og det gælder siden om at ødelægge os komplet med tilsyneladende umulige variationer over det uhyre enkle tema: træklodserne holdt og han slog hånden. Det kan næppe gøres bedre.

Mindre spændende er udformningen af de „almindelige“ (især *Janet Leighs* psykoanalytiker og *James Bests* fødselslæge), hvor figurerne ikke helt undgår staffage-præg. En generende biting er også *Janet Leighs* for triste (ofte smagløse) påklædning. Der er dog i kostymeringen gjort forsøg på karakterisering (*Janet Leighs* nederdel er af samme stof som *Jerry Lewis'* jakke i filmens begyndelse, den entomologi-begeistrede *Mary Lou* er i flagrende, flåset fortidighed, etc.).

„*Three on a Couch*“ er et skridt fremad efter „*The Family Jewels*“, og man stiller forventninger til hans næste film. Kan han nå videre ad den vej? At han kan finde balancen i spillet, tvivler man ikke om; kan han også finde den i instruktionen?

Poul Malmkjær.

Robert Rossens mesterværk

LILITH (Lilith), U.S.A. 1964. Prod.: Robert Rossen-Centaur Productions/Columbia. Instr.: Robert Rossen. Manus.: Robert Rossen og Robert Alan Arthur efter J. R. Salamancas roman „Lilith“. Foto: Eugen Shuftan. Klipping: Aram Avakian. Musik: Kenyon Hopkins. Dekor.: Richard Sylbert og Gene Callahan. Medvirkende: Warren Beatty (Vincent Bruce), Jean Seberg (Lilith), Peter Fonda (Stephen Evshevsky), Kim Hunter (Bea Brice), Anne Meacham (Mrs. Yvonne Meaghan), James Patterson (Dr. Lavrier), Jessica Walter (Laura), Gene Hackman (Norman), Robert Reilly (Bob Clayfield), Rene Auberjonois (Howie), Lucy Smith (Vincents bedstemor), Maurice Brenner (Mr. Gordon), Jeanne Barr (Miss Glassman), Richard Higgs (Mr. Palakis). Dansk distrib.: Columbia. Dansk prem.: 8.8. 1966 i „Dagmar“. Længde: 2725 m (100 min. Stopur: 113 min.).

Indtil „Lilith“, den nyligt afdøde *Robert Rossens* sidste film, blev udsendt, troede man stadig, at denne instruktør „blot“ var en Hollywood-humanist af den gode gammeldags venstreorienterede og en anelse firkantede type. Hans yndlingstema forekom at være en ret

håndfast fordømmelse af magtmisbrug og korruption, krystalliseret i en række personer, hvis ekstraordinære begavelse og specielle talenter ledes ind på et for dem selv skæbnesvangert spor og uddyntes skrupeløst af omgivelserne – *John Garfields* mesterbokser i „Lev farligt“ („Body and Soul“ 1947), *Broderick Crawford's* demagogiske top-politiker i „Alle kongens mænd“ (1949) og *Paul Newmans* billard-virtuos i „Hajen“ („The Hustler“ 1961). Lignende motiver kan man efter alt at dømme finde i tyrefægter-filmen „Tapre tyre“ (1951) og den historiske „Alexander the Great“ (1956). Rossens film var som regel domineret af et intelligent, ordrigt og omhyggeligt udarbejdet manuskript – nogen særlig original *mise en scène* faldt ikke i øjnene. Men i lyset af „Lilith“ kan der nok være grund til at tage Rossens tidligere produktion op til fornyet bedømmelse, måske ikke mindst „Hajen“, der nok er et klart disponeret idé-drama efter klassiske mønstre, men samtidig rummer en mængde foruroligende psykologiske over- og under-toner i skildringen af den sære trekant *Paul Newman-Piper Laurie-George C. Scott*. Scotts selvbeherskede billard-spekulant drages mod *Newman* med baggrund i en næsten homoseksuel fascination, klæber sig ipleagtigt op ad ham og destruerer koldt og velovervejret rivalen *Piper Laurie*.

I „Hajen“ er pigen ofret for omgivelsernes ansvars- og karakterløshed, og *Jean Seberg* har på mange måder en tilsvarende rolle i „Lilith“, selv om problemstillingen her er mere kompliceret og skyldspørgsmålet vanskeligere at udrede. I „Lilith“ beskæftiger *Rossen* sig med sindslidende på et luksuriøst udstyret amerikansk nerve-sanatorium, og patienterne ses som ofre for det profitjagende og hårdhuede samfund, instruktøren så ofte har kritiseret i sine forrige film. Allerede i et tidligt *Rossen*-manuskript – til *Lewis Milestones* krigsfilm „A Walk in the Sun“ (1945) – findes et eksempel på *Rossens* forståelse og interesse for det psykisk afvigende i portrættet af den nervedbrudte sergent, der bukker under for krigslede og stress. Fælles med de sindslidende i „Lilith“ har han „at have set for meget med for fint et instrument“ – for at citere sanatoriets nerverlæge, der sikkert kan opfattes som *Rossens* talerør. „Lilith“ udmærker sig ved en ganske upatroniserende respekt og ømhed for patienterne, og *Rossen* er utvetydigt „for“ de nervedbrudte: „Samfundet anser den, der befinder sig uden for dets normer, for syg. Men min personlige opfattelse er, at samfundet, der selv er sygt, kun afviser en vis form for ufornuft.“ (*Rossen* i „Cahiers du Cinéma“ 177).

Warren Beatty og Jean Seberg i „Lilith“.

En sådan grundholdning kunne nemt have ført til en naiv idealisering (som i „David og Lisa“), men Rossen erstatter forherligelse med dyb og sand indlevelse. Han indleder dramatisk veldisponeret med at indføre os i de sindslidendes univers set fra en – tilsyneladende – outsiders synspunkt. Men *Warren Beattys* plejer, Vincent Bruce, er hverken nyfiken eller idealistisk i normal forstand. Han har altid følt sig fascineret af sanatoriets verden, måske især på grund af sin afdøde mors nervesvækkelse, men utvivlsomt også – antyder det – som følge af sin egen protestholdning over for samfundsordenen, en holdning, der automatisk gør ham afvigende. Det forekommer derfor logisk, at han betages og efterhånden besættes af den smukke, skizofrene Lilith, der har en slående fysisk lighed med hans mor og helt lever i sin egen selvskabte verden. Liliths „ufornuft“ består i fornægtelsen af ethvert ansvar over for sine medmennesker, enhver skyldfølelse og enhver erotisk hæmning. Man kan naturligvis – som *Erik Ulrichsen* – afvise Liliths verden som „infantil“, men benytter man ikke herved den målestok, der tages i anvendelse af netop *det* puritanske og afstumpede samfund, som Rossen analyserer med så kold foragt i den åtsende og mesterlige scene mellem Vincent og det følelsesudhungrede ægtepar. Det, der først og fremmest gør filmen så smuk og original, er den helt overbevisende fremstilling af Lilith som et *lykkeligt* menneske. Hun er ikke blot musisk begavet (spiller og tegner), men har også en hemmelighedsfuld kontakt med den omgivende natur, især med vandet. At hun fø-

ler sig erotisk tiltrukket af børn og andre kvinder, ses i højere grad som et udtryk for et vitalt og gavmildt forhold til tilværelsen end som en farlig og dæmonisk seksuel afsporing. Når Beatty bukker under for Liliths tiltrækning og forholdet ender tragisk, skyldes det så ikke snarere Vincents nedarvede tilbøjeligheder end Liliths ansvarsløshed? Der er ingen grund til at tillægge navnesymbolikken (Lilith = i den jødiske folklore en natte-dæmon, der giver den sovende drømme af seksuel karakter) altafgørende betydning, når den modsiges af selve filmen, af det, man faktisk ser på lærredet.

I „Lilith“ viser Rossen sig – efter alt at dømme for første gang – som en fuldt modnet filmkunstner. De verbale tydeliggørelser, der tidligere kunde tyngte hans film (og som skæmmer hans manuskript til „A Walk in the Sun“ meget alvorligt), er her vejet for en uhyre forfinet, antydende og ofte ordknap stil, der giver tilskueren et forunderligt indblik i de sindssyges skrøbelige og sårbare verden. Hjulpet af mesterfotografen *Eugene Shufstans* stemningsmættede sort-hvide foto har Rossen fremtryllet en mystisk, uvirkelig atmosfære, der gennemtrænger hele filmen og for eksempel giver en overfladisk set banal scene som Vincents møde med sin førkrigs-veninde en uventet bevægende, poetisk dimension. At „Lilith“ skulle blive Robert Rossens sidste film, virker dobbelt tragisk i betragtning af, at det var den første, hvori han uomstødeligt beviste, at han var en stor filmkunstner.

Morten Piil.